

Esterházy Péter

Ha

Úgy cirka tízévenként szoktam könyvhetet nyitni, és ilyenkor nehezen tudok ellenállni a kézenfekvő kísértésnek, hogy mintegy varázsigének tekintsem az ide vágó mondatszokást – tehát itt, most: A miskolci könyvhetet megnyitom –, és kimondván várjam, nézzem, reméljem, hogy bekövetkezzék az, amiről a mondat szól, vagyis hogy megnyílják a könyvhét.

Akkor most várok egy kicsit. (Előadó vár. Színészileg nem egyszerű.)

És mint mindig, most is föltehetem a rosszat sejtő, óvatos kérdést, hogy akkor mostan, most már megnyílt-e ez itt, ez a konkrét könyvhét, ez a miskolci.

Attól tartok, a könyvhét is olyan, mint a kiállítások – megnyitni meg lehet őket, de ki tudja. Egy kiállítás vagy megnyílik magamagától, vagy nyitogathatjuk napestig, tűzön-vízen, orrszájba, aztán mégis zárva marad.

Mitől nyílik meg egy könyvhét? Hát nem a megnyitótól.

Hanem a könyvektől és a könyvesektől – meg az olvasóktól. A szép irodalomtól és a szép olvasóktól. Legjobb formában én se Kossuth-díjas könyvhétnyitogató vagyok, hanem szép olvasó. Szép magyar olvasó.

De abba is hagyom az érzelmes emlékezést. Ha tavaly kértek volna föl, akkor könnyű dolgom lett volna, írtam volna a helyzetre és a helyzetből egy Esti Kornél-novellát, de azóta már az összes Esti-szöveget megírtam, legalábbis az én összes Esti-szövegemet, ez a könyv jelent most meg, ha nem jelent volna meg, nem is volnék itt.

Látjuk, ugye, a példás 22-es csapdját: ha nem vagyok itt, könnyen tudok itt beszélni, csak ha itt vagyok, akkor nehéz itt.

Ha én Esti Kornél lennék, a kakasokkal kelnék – egész nap dalolnék – aranyat lennék – peckesen járnék – peckesen járnék – kérnék kávét – a nőket becsülném, és becsülés közben, ha-ha, vigyáznék – lenne pénzem, paripám, fegyverem – igazam

lenne – nyakkendőm lenne, és magam kötném. Igen. Istenem. Ha én Esti volnék, kötényem is honnan volna.

Ha én Esti volnék, könnyebben csinálnám mindazt, amit így is csinállok. Könnyű és fényes lenne az életem, szabadságom nem kerülne ilyen sokba, nem munkával teremteném meg a föltételeit, és úgy tudnék vigyorgni, mintha egy derűs francia filmben volnék egy kedves mellékszereplő.

Nem mondanám, amit egyre gyakrabban mondok, nem is mondom, értelemszerűen, csak gondolom: hogy egyre kevésbé szeretek nyilvánosan értelmes ember módjára beszélni, értelmiségiként megnyilvánulni. Ha nincs rendje a beszédnek, ha nincs rendje a szavaknak, mert nincs rendje a fogalmaknak, ha mint egy üres térben állnánk, ahol nincs mihez viszonyítani, vagy csupán esetlegesen, akkor az ilyen beszédre óhatatlanul ráragad valami önkéntelen önös nagyképűség, kicsi gőg, de leginkább fontoskodás. Persze van, amikor beszélni kell, például, ha baj van, és igent kell mondani és nemet kell mondani, akkor is, ha ez a komolyság komolykodásnak tetszik.

Ha én Esti Kornél volnék, azonnal idézném ezredszer is azt, amit Márai az olvasásról mondott, hogy olvasni erővel kell, áhítattal, szenvedéllyel, figyelemmel, kérlelhetetlenül, szükszavúan, nem fölülről lefelé, hanem elegánsan, nagylelkűen, életre, halálra.

És beszélnék az olvasásszeretkezésről. Hogy kivel, mikor, hol. Mindegy, mikor, napfelkeltekor, napnyugtakor, holdfelkeltekor, holdnyugtakor, amikor leesik az első hó, megjelenik az első fecske, kedden, szerdán, fél kettőkor, fél háromkor, fél négykor, karácsonykor, húsvétkor, Nagyboldogasszony napján, Jézus mennybemenetelekor, 1969. augusztus 3-án, szilveszterkor, szüretkor, csillaghulláskor, amikor kitört az 1956-os forradalom, amikor az oroszok bevonultak Prágába, a lengyelek Lengyelországba, az amerikaiak Kuvaitba, amikor az oroszok kivonultak Kabulból, Budapestről, Prágából, Varsóból, Kijevből etc., amikor bombáztuk Újvidéket, amikor megjött az első vérzésem, a második, a harmadik, amikor az öcsém gólt rúgott a németeknek, amikor apai nagyapám meghalt, amikor apai nagyanyám meghalt, amikor anyai nagyanyám meghalt, amikor anyám meghalt, amikor apám meghalt, amikor én meg fogok halni,

a halál pillanatában, amikor a lányom született, a fiam, megint egy lányom, megint egy fiam, amikor az unokám született, palfőzés közben, amikor anyád ránk nyitotta az ajtót, Wellington-bélszín sütése közben (véresen! véresen!), mindegy hol, hogyan, ülve, állva, fekve, sétálva, futva, rohanva, repülve, úszva, hason fekve, oldalt fekve, háton fekve, kézen állva („möge doch jemand helfen”), guggolva, négykézláb, meztelenül, frakkban, cilinderben, futballcipőben, papucsban, melltartóban, lódenkabátban, a párizsi metróban, egy bécsi villamoson (Rennweg!), a berlini S-Bahnon, egy londoni busz első emeletén, robbanás előtt, robbanás alatt, robbanás után (robbanás helyett: be szép gondolat!), ágyban, rekamién, szófán, matrac-sírban, asztalon, széken, fülesfotelban, padlón, plafonon, pincében, padláson, frizsiderben, gulyáslevesben, józanul, alkoholos befolyásoltság alatt, jókedvűen, rosszkedvűen, kedvetlenül, Peruban, Japánban, Hoyerswerdában, mindegy kivel, klasszikussal, kortárral, sikerrel, sikertelennel, ismeretlennel, félig ismerőssel, negyed ismerőssel, nyolcad, tizenhatod, harmincketted, 2 az enediken, naggyal, kicsivel, szókével, barnával, feketével, sárgával, nővel, férfival, between (önisméltés), fiatallal (majdnem gyerek!), öreggel (folyik a nyála), magassal (Kosztolányi), puhával (Ödön von Horvath), nagységgűvel (Balzac), hagymagerezd-séggűvel (Joyce), és da capo, napfelkeltekor, napnyugtakor –

Ez az affér, ez a da capo volna az életem, ha én Esti Kornél volnék.

Ha én Esti Kornél volnék, nosztalgia és szemrehányás nélkül mondanám, hogy a könyvek hatása egyfelől nevetségesen kicsiny, másfelől, Babits kifejezését használva, bennük van a Korlelke, a könyvekben, nem másutt. A kortárs magyar irodalomban. Ez a mi nagy felelősségünk, ha akarjuk, ha nem, ha tisztában vagyunk evvel, ha nem.

Ha én Esti Kornél lennék, lehet, hogy többet hivatkoznék Babitsra, mint Kosztolányira.

És könnyen volnék egyszerre emelkedett, volnék a Szellem embere, és volnék egyszerre a konkrétból is konkrétabb, nem óvnam magam ócska cikkekért, vagy ahogy ma mondják, nem óvnam magam bizonyos médiafelületektől, nem tartanék attól, hogy beleragadok abba a kisszerű acsargásba, amivé lett a közélet.

Ha én Esti Kornél lennék, nem kellene attól tartanom, hogy időszedve, védekezésül, gőgössé válnék.

Szóval könnyen tudnék emelkedett lenni, és arról beszélnék Önöknek, hogy az irodalom a megismerés, a világ megismerésének egy formája, mely forma egyedi, hasonlíthatatlan, örök, és hogy az irodalom nyelve nem az értelmes emberek párbeszédének a nyelve. E nyelv nem a megértésre, hanem az alkotásra törekszik. Az alkotás sötét, homályos dolog, semmiből valamit csinálni, az nem magától értődő. Bár remélhetjük, mélyen em-

beri. Az irodalom nyelve tehát alkotni akar, létre hozni, létre akar hozni egy épületet szavakból. Minden figyelme az épületre koncentrálódik (az író itt természetesen minden, ő a megrendelő, ő a házigazda, ő az építész, de ő a pallér és a kőműves is, sőt, még a házigazda enyhén molett, de még mindig vonzó asszonya is ő), figyelnie kell az épület arányaira, és persze a gyakorlati dolgokra is, hogy például a fürdőszoba ne a konyhában legyen és az elektromos vezetékek ne keresztezzék a vízvezetékot, vagyis rendet kell tartania: igaz, hogy mi a rend, azt ő maga mondja meg.

Az irodalom nyelve nem megértésre, hanem megismerésre törekszik.

És könnyen tudnék beszélni a politikáról is, akár a pártokról is, könnyű szívvel. Sok honfitársunk azt ígérte, hogy örülni fog, nagyon örülni fog, ha a választások úgy végződnek, ahogy végződtek. Nem a hivatásos mameluk-örülőkre gondolok, akik ezt, a törleszkedő mamelukságukat nevezik újságírásnak, sőt, hazaszeretettnek, és örömmön kárörömöt meg bosszút értenek, hanem a természetes, civil, társadalmi örömré. Nem süt a Nap másként, ezt rosszul mondja, aki mondja, az égitesteknek és általában az égieknek más a léptékük (néha már azt kell gondolnom, hogy némely honfitársam tényleg azt hiszi, az Úristen jobboldali), de valami fontos történt, van tehát most egy öröm-alapunk. Ha én Esti Kornél volnék, vidáman emlékeztetném ezen honfitársaimat, hogy ne feledkezzenek meg erről az örömről, és tartsanak ki az új örömeinkben, akkor is, ha a kormány nem lesz egészen olyan, mint ahogy gondolták, egy kormány sosem egészen *olyan*. És akkor az is látható lesz, hogy az örömré természetesen nem is a kormány maga a forrása, hanem mi magunk. Az öröm erőt ad, lehet belőle dolgozni, lesz hozzá kedv, ha öröm van, könnyebb reggel fölkelni – és akkor jobb lesz ebben az országban élni. Ha én Esti volnék, ujjongva fölkiáltanék, hát nem fantasztikus! Volt egy vacak ellenzékünk, lett belőle egy nem tudni milyen kormánypárt, volt egy vacak kormánypárt, lett belőle egy nem tudni milyen ellenzék – ebből még minden lehet! Konkrétan: jó, rossz, közepes.

Az öröm törekeny, vigyázni kell rá. Az öröm erő is tehát, ez az erő engedi akkor már azt a kritikus, nyugodt figyelmet, amellyel az ország a kormányára tekinthet, függetlenül attól, hogy kire szavazott.

Az országot nem megmenteni kell, nem kell megmenteni – dolgozni kell.

Elég volt. Nem vagyok immár Esti Kornél, befejeztem a könyvet, itt van a pultokon. Hol Madame Bovary vagyok, az a biztos, hol én, hol EP (jelentsen ez a két betű bármit is, idézet vége), és akkor most megpróbálom, ahogy mindig, még egyszer: A miskolci könyvhetet ezennel megnyi.

Köszönöm a figyelmüket.